

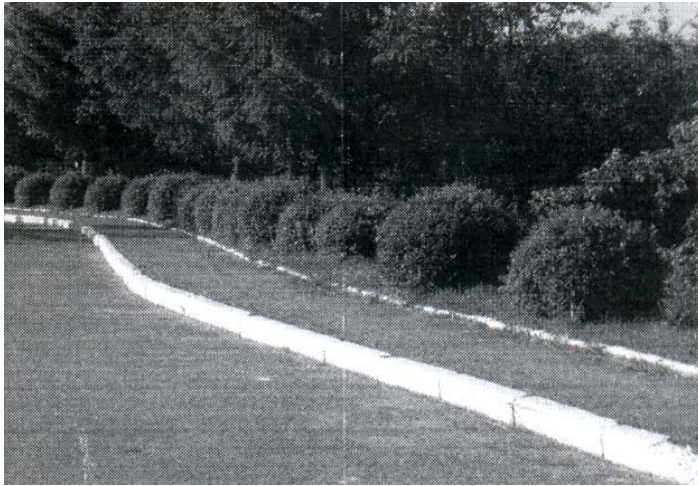

Рис. 2. Кулеподібні кущі бирючини вздовж вул. Стефаника

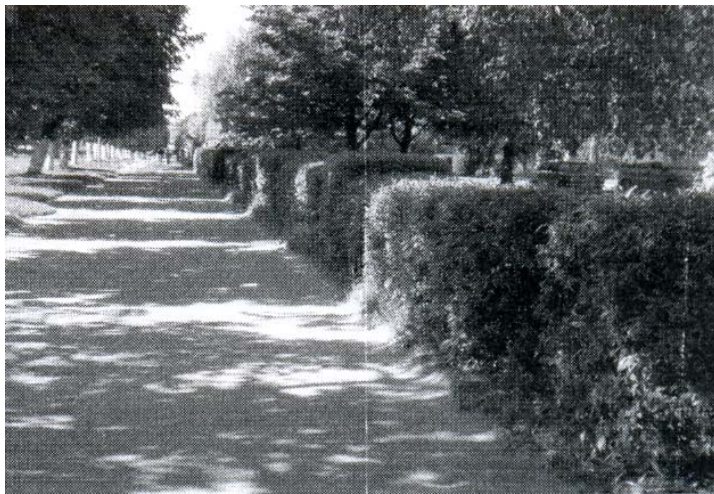

Рис. 3. Стрижені кущі бирючини вздовж проспекту відродження

Бирючина виявилася надзвичайно стійким видом до несприятливих умов міського середовища. Мікроскопічні дослідження, здійснені за допомогою світлового мікроскопа з високою роздільною здатністю, показали, що на клітинному рівні в листках бирючини на обох досліджуваних ділянках паркових і вуличних насаджень практично не спостерігалось характерних ознак порушень процесів росту і розвитку, а саме збільшення кількості продохів, зменшення їхніх лінійних розмірів. А також не встановлено зменшення загальної площі міжклітинного простору.

Отримані результати дають змогу зробити висновок, що бирючину можна рекомендувати зеленим господарствам для озеленення

територій, які прилягають до підприємств, котрі виділяють у навколишнє повітря забруднювальні домішки, а також уздовж транспортних магістралей.

Література

1. **Визначник рослин** Українських Карпат. – К. : Наук. думка, 1977. - 431 с.
2. **Определитель высших растений** Украины. – К. : Наук. думка, 1987. - 545 с.
3. **Проект організації і розвитку лісового господарства** Виноградівського держлісгоспу Закарпатського обласного управління лісового господарства. Том 2, Книга 1 (Рукопис).
4. **Кучерявий В.П.** Фітомеліорація : навч. посібник. – Львів : Вид-во "Світ", 2003. – 540 с.

УДК 712:56

С.В. Кучерявий – НЛТУ України, м. Львів

ТУЯ ЗАХІДНА (*THUJA OCCIDENTALIS* L.) ТА ЇЇ ФОРМИ В ОЗЕЛЕНЕННІ МІСТА ЛЬВОВА

Висвітлено проблеми використання туї західної та її основних форм у міському озелененні. Дослідження особливостей генеративного та вегетативного розмноження садових форм туї західної розкрили широкі можливості вирощування їх із живців та відводків, що дає змогу досить швидко отримувати мадивний матеріал, попит на

який з кожним роком зростає. Наявний в Україні і, зокрема на Львівщині, її значний генофонд і чимала кількість форм дає змогу зменшити залежність місцевих озеленувачів від закордонних поставок.

Ключові слова: туя західна, декоративні форми, інтродукція.

S.V. Kucheryaviy – NUFWT of Ukraine, L'viv

Arborvitae occidental (*Thuja occidentalis* L.) and its forms in L'viv greenery planting

The problems of arborvitae occidental and its basic forms use in the city greenery planting are lightened. Research of features of genetic and vegetative reproduction of garden forms of thuja western was exposed by wide possibilities of growing of them from живців and відводків, that enables it is enough quickly to get a planting-stock, demand on which with every year grows. Present in Ukraine and, in particular on L'viv region, it a considerable gene pool and plenty enough of forms enables to decrease dependence of local workers engage in planting trees and shrubs on oversea deliveries.

Keywords: arborvitae occidental, decorative forms, introduction.

Туя західна – північноамериканський вид, який росте на батьківщині на різних ґрунтах, нерідко на підмоклих, поруч з *Abies balsamea*, *Picea mariana*, *Acer rubrum*, *Fraxinus nigra*. У Західній Європі, як свідчать літературні дані (Seneta, 1983), туя західна появилася близько 1840 р. В Україні інтродукована в кінці XVIII ст. в дендропарку "Софіївка" ("Деревья и кустарники. Голосеменные", 1971).

Декоративні форми туї західної поширилися у Львові завдяки професору медичного інституту С. Вільчинському, який їх завозив у 30-х роках минулого століття із арборетума, що в Курніку (Польща) та висаджував у маточнику на вул. Пекарській (у 1952 р., за даними О.Л. Липи, тут налічувалось 10 видів і садових форм туї).

У Львові туя західна вирізняється високою зимостійкістю (І кл), досягає біля 20 м заввишки із стовбуром товщиною 90 см. У згаданому арборетумі в Курніку туя західна, що висаджена у 1840 р., має аналогічну висоту, а діаметр – 140 см. Розмножується туя західна насінням і живцями. Використовується для створення груп, алейних посадок, зелених стін і живоплотів; добре піддається стрижці. Туя західна вирізняється високою стійкістю проти запиленості і загазованості повітря. У вуличних посадках і міських скверах розвивається значно гірше, ніж у парках. Якщо у парках річний приріст пагонів становить 10-12 см, то у вуличних посадках – 5-7 см. У таких місцях вона гірше розгалужується і слабше цвіте та плодоносить. Через відмирання старих гілок губить декоративність.

У зелених насадженнях та декоративних шкільках Львова виявлено 15 садових форм туї західної, які групували за формою крони, формою хвої та кольором хвої.

Форма крони – *пірамідальна*.

Туя західна форма пірамідальна (*f. compacta* Carr.) – невисоке дерево пірамідальної форми із яскраво-зеленою блискучою хвоєю. Висаджена у 1997 р. має висоту 1,3 м. Вирощена із деревного живця.

Форма крони – **колоноподібна**.

Туя західна форма рівновершинна (*f. fastigiata hort.*) – дерево колоноподібної форми з темно-зеленою хвоєю. Характеризується досить швидким ростом: у віці 12 років його висота становить 2,3 м, діаметр крони – 1,5 м, добре плодоносить. Розмножується насінням і живцями.

Туя західна форма колоноподібна (*f. columna Spaith.*) – дерево вузькоколоноподібно-регулярної форми із темно-зеленим забарвленням хвої, яке не змінюється впродовж усіх сезонів року. Утворює надзвичайно суворі регулярні алеї та стіни по периметру садово-паркових об'єктів. Рясно плодоносить. Добре розмножується як насінням, так і живцями.

Форма крони – **широко або вузькостіжкуваті**.

Туя західна форма Вареана (*f. wageana Nets.*) – невелике дерево, має щільну копицеподібну форму крони, хвоя яскраво зелена. Гілки дещо закручені назовні. Росте повільно. У віці 12 років має висоту 1,7 м.

Туя західна форма нитчаста (*f. filiformis Beissn.*) – невелике дерево з густою гострокопицеподібною кроною. Гілки тонкі ниткоподібні, звислі. Забарвлення хвої яскраво-зелене. Росте повільно. У віці 12 років має висоту 1,5 м. Розмножується насінням і живцями.

Туя західна форма спіральна (*f. spizalis hort.*) – невисоке дерево колоноподібної форми. Гілки розташовані навколо стовбура у вигляді спіралі. Хвоя світлозелена. У віці 8 років, має висоту 1,7 м. Добре розмножується живцями.

Форма крони – **кулеподібні та яйцеподібні**.

Туя західна форма кулеподібна (*f. globosa Gord.*) – рослина із вираженою кулястою формою, яку творять вгору підняті гілки, покриті ясно-зеленою хвоєю. У 15 років висота кулі досягає 1,6 м, а її діаметр – 1,4 м. Добре розмножується насінням та живцями. В окремі роки має рясне плодоношення.

Туя західна форма куляста карликова (*f. gesuigia nana.*) – низькоросла форма з густою кроною. Розгалуження плоске, забарвлення ясно-зелене, взимку – сірувато-зелене.

Туя західна форма говея (*f. hoveja hort.*) – низькоросла яйцеподібна форма, гілочки утворюють глечикоподібні воронки. Хвоя світло-зелена. Висота у віці 12 років сягає 0,9 м, а діаметр крони – 1,4 м. Розмноження насінням та живцями. Добре розмножується відводками.

Туя західна форма куляста компактна (*f. globosa compacta*) – подібна до кулястої (*f. globosa*), але росте повільніше. У віці 10 років висота 0,9 м, а діаметр 1,2 м. Добре розмножується живцями.

Туя західна форма парасолькоподібна (зонтична) (*f. umbraculifera Beissn.*) – плоскокуляста, парасолькоподібна крона. У перші роки саджанець формує кулю, але з часом (7-10 років) рослина набуває парасолькоподібної форми. У період вегетації хвоя набуває темно-зеленого з блакитним переливом кольору (взимку – буруватого). У старших рослин кінці голок загнуті. У віці 10 років має розміри: висота – 0,8 м., ширина – 1,4 м. Добре розмножується живцями.

За кольором хвої

Туя західна форма жовта (*f. luttea hort. aurea*) – дерево з пірамідальною формою крони, із гілками піднятими догори. Кінчики гілок мають виражене жовто-золотисте забарвлення. Це дає підстави віднести поширені в озелененні екземпляри до золотистої форми (*f. aurea* Wgöbe.). У них влітку особливо виражений золотистий колір хвої. У 7 років має висоту до 1,2 м. Розмножується насінням, живцями та відводками.

Туя західна форма золотисто-кінчикова (*f. augeo-plicata*) – дерево з пірамідальною формою крони, кінці гілок яскравозолотисті. Вважають (W. Seneta, 1983), що ця форма, як і відома *f. semperanrea*, є результатом схрещування *f. occidentalis* і *f. plicata* (туї гігантської), що добре підтверджується активним ростом цієї форми. У 7 років висота становить 1,4 м. Добре розмножується насінням та живцями.

Туя західна форма Варваенеана (*f. Vagvaeneana hort.*) – дерево із стіжкоподібною формою крони із зеленим, інколи сірувато-зеленим забарвленням. Зимою хвоя стає жовтувато-бронзовою. Ростає повільно. У віці 12 років має висоту 1,2 м. Добре розмножується живцями.

Туя західна форма жовтіюча (*f. lutescens hort.*) – вважається мутантом попередньої форми (W. Seneta, 1983). Дерево стіжкуватої форми, гілки короткі, складені у вигляді дашків, спадають до землі. Колір хвої влітку блідо-жовтий, а восени і взимку-білястий. Ростає досить швидко. У віці 8 років висота становить 1,5 м. Добре розмножується насінням і живцями.

Велике формове різноманіття туї західної (15 форм) створює широкі можливості практичного використання цього виду і його відмін у ландшафтному будівництві. Вертикальні форми (колоноподібну, пірамідальну стіжкоподібну) слід використовувати для створення солітерів, груп, алей, живоплотів, стін. Кулеподібні форми можуть бути використані для формування контрастних груп та ритмічних алейних посадок у складному ритмі: колоноподібна (пірамідальна) – куляста (парасолькоподібна), а також у міксбордерах та альпійських гірках (карликові кулясті форми). Для декоративних посадок слід широко використовувати кольорові відміни – золотисті, жовті, білясті.

Дослідження особливостей генеративного та вегетативного розмноження садових форм туї західної розкрили широкі можливості вирощування їх із живців та відводків, що дає змогу досить швидко одержувати садивний матеріал, попит на який з кожним роком зростає.

Великий генофонд туї західної і її форм, який наявний в Україні і зокрема на Львівщині, дає змогу зменшити залежність місцевих озеленювачів від закордонних поставок.

Література

1. Галактионов И.И., Ву А.В., Осин В.А. Декоративная дендрология. – М. : Высшая школа, 1967. – 319 с.
2. Деревья и кустарники. Голосеменные : справочник. – К. : Наук. думка, 1971. – 155 с.
3. Кармазин Р.В. Интродукция голосеменных деревьев и кустарников в западных областях Украинской ССР : автореф. дис.канд.биол.наук. – Львов, 1970. – 39 с.
4. Пушкар В.В. Хвойні у садово-парковому будівництві. – К. : 2004. – 284 с.
5. Seneta W. Dendrologia.: Warszawa, 1983. – 569 s.